

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.837:330.341.1

Краус Н.М.
кандидат економічних наук, доцент,
докторант відділу теорії економіки і фінансів
Науково-дослідного фінансового інституту
ДНУ «Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНУ ГЛОКАЛІЗАЦІЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ТА КОЛАБОРАЦІЇ

INFLUENCE OF INNOVATIVE GLOBALIZATION ON INNOVATIVE GLOCALIZATION OF ECONOMIC OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF INSTITUTIONALISM AND COLLABORATION

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено інституціональні аспекти інноваційної глобалізації. Запропоновано авторське розуміння економічних категорій «інноваційна глобалізація» та «інноваційна глокалізація». Розкрито можливості інноваційної глокалізації економіки України через міжнародне співробітництво та взаємовідносини в межах Рамкової програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020». Обґрунтовано доцільності практичної реалізації електронної бізнес-платформи інновацій, яку можна покласти в основу формування українського on-line ринку інновацій.

Ключові слова: інноваційна глокалізація, колаборація, інституціоналізація інноваційної глобалізації, електронна бізнес-платформа інновацій, інститут узгодження, колективні інновації.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы институциональные аспекты инновационной глобализации. Предложено авторское понимание экономических категорий «инновационная глобализация» и «инновационная глокализация». Раскрыты возможности инновационной глокализации экономики Украины через международное сотрудничество и взаимоотношения в границах Рамочной программы ЕС по научным исследованиям и инновациям «Горизонт-2020». Обосновано целесообразность практической реализации электронной бизнес-платформы инноваций, которую можно положить в основу формирования украинского on-line рынка инноваций.

Ключевые слова: инновационная глокализация, коллаборация, институционализация инновационной глобализации, электронная бизнес-платформа инноваций, институт согласования, коллективные инновации.

ANNOTATION

The institutional aspects of innovative globalization are investigated in the article. Author's understanding of economic categories as «innovative globalization» and «innovative glocalization» are offered. Opportunities of innovative globalization of economic of Ukraine are uncovered through international cooperation and relationship within Framework Program of EU of scientific research and innovations «Horizon – 2020». It is substantiation of expediency of practical implementation of e-business platform of innovations, which can form the basis of formation of Ukrainian on-line market of innovations.

Keywords: innovative globalization, collaboration, institutionalization of innovative globalization, e-business platform of innovations, institute of coordination, collective innovations.

Постановка проблеми. Епоха інноваційної економіки, яка проявила себе при переході до III-го тисячоліття, вплинула на всі сторони економічного та суспільного життя людини. Глобалістичний розвиток інноваційної економіки можна розглядати, як розширення бази постіндустріального суспільства. Це дозволяє досить впевнено характеризувати процеси, що відбуваються в глобальній економіці і світовому суспільстві, як прояв «парадигмального зсуву».

У зв'язку з цим, головна роль цивілізаційного прогресу належить фактору духовної природи людини, недооціненому по своїм можливостям та резервам на попередніх стадіях. До того ж даному процесу притаманні інтелектуальна і моральна складова [1, с. 61]. Разом з тим, «цивілізаційний зсув» викликаний сукупною дією трьох факторів – глобалізацією, V-ю науково-технічною революцією і III-ю (після появи мовності, а потім писемності) революцією в соціальних комунікаціях, що пов'язана з розповсюдженням Інтернет-технологій [2, с. 4]. В інституціональному відношенні, ускладнення побудови інноваційних економік пов'язане із зародженням нового методу координації зв'язків та гармонізації інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із дослідженням загальних аспектів структурної перебудови в перехідних економіках та проблемами їх адаптації до глобального середовища пов'язані імена Е. Бланова, В. Геєця, А. Грінспена, І. Джажовської, Д. Катуківа, Т. Кальченка, Н. Кожевнікова, В. Кулішова, П. Мазурока, Д. Нейсбіта, Б. Одягайла, Ю. Пахомова, В. Савчука, О. Сазонь, А. Томсона, Л. Федулової, А. Філіпенка, І. Хохлова, В. Черняка, А. Чухна. Але, разом з тим, значна кількість проблем, таких наприклад, як вплив інноваційної глобалізації на інноваційну глокалізацію

економіки України через призму інституціоналізму, залишаються недостатньо розкритими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Простір інновацій в умовах глобальних викликів потрібно розуміти та розглядати, як створення нового інституційно-організаційного формату в постіндустріальний період розвитку людських економічних взаємовідносин і ключовий механізм, що покликаний корегувати недоліки й посилювати інноваційний розвиток країни.

Формулювання цілей статті. Запропонувати авторське бачення змісту економічних категорій «інноваційна глобалізація» та «інноваційна глокалізація». Дослідити інституціональні особливості інноваційної глобалізації через механізми колективної фільтрації і колективного створення інновацій, а також реальні можливості інноваційної глокалізації економіки України на основі колаборації. Обґрунтувати доцільності практичної реалізації електронної бізнес-платформи інновацій, як основи формування українського on-line ринку інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постіндустріальна парадигма характеризується неієрархічним порядком або так званим мережевим механізмом координації. Світова економіка та всі її підсистеми стратифікуються в кластерно-мережеві структури з горизонтальними зв'язками і механізмом колаборації (гібридна модель – гнучка та одночасно інтегрована) [2, с. 6–7].

На нашу думку, ефективна робота механізму колаборації закладає підвалини до появи під час інноваційної глобалізації технологічної сингулярності в межах інноваційно потужних макрорегіонів. В міру відкритості ринків та кордонів, відбувається не просто «розмивання» старої, державно-центричної системи світоустрою (Вестфальська система), а її повна заміна на метатренди (глобальні тенденції, які характеризуються довгостроковими процесами та такі, що охоплюють увесь світ і визначають вигляд та зміст «нового суспільства» [3], суспільства з інноваційною культурою й мисленням).

Серед особливо актуальних сьогодні метатрендів, з позиції формування конкурентної інноваційної економіки, варто зазначити: перехід до «вільного суспільства з багатоваріантною креативною поведінкою інноваторів»; інформатизація інноваційних продуктів і технологій (XXI ст. є століттям нових технологій від Інтернету («inter» – «між») до Евернету «ever» – «будь-коли»); відмова від ієрархічних структур на користь неформальних мереж на різних рівнях економічної агрегації.

При цьому глобальна криза, яка дестабілізує бюджети більшості країн світу, «підштовхує» уряди до передачі частини своїх повноважень неформальним мережевим співтовариствам, що різко посилює процес дисагрегації держав. До 2025 року ці інституціональні зміни відбуватимуться за трьома напрямками: на мегарівні – в

напрямі позасуверенних гравців; на локальному рівні – в напрямі формування внутрішньодержавних інноваційних регіонів; на глобальному рівні – офіційних міжнародних інститутів в сфері інновацій та транскордонних інноваційних макрорегіонів [2, с. 12], техносфер (штучного середовища життєдіяльності людини-інноваційної) [4, с. 213].

Особливістю техносфер є надзвичайно високий рівень розвитку технології і техніки, науки, озброєння, якість життя населення, формування нових глобально взаємопов'язаних видів і типів діяльності в сфері інновацій. Сьогодні економічними центрами інноваційних техносфер є країни ЄС, Японія, США.

Для сучасної цивілізації характерне різке зростання динамізму всіх соціально-економічних сфер життя та ріст ризиків, невизначеність розвитку всіх сторін життєдіяльності суспільства. Такий стан справ у світі був охарактеризований американським дослідником А. Грінспеном (A. Greenspan) [5] в його роботі «Епоха турбулентності».

З точки зору глобальної економіки, турбулентна теорія говорить про те, що світ у 2000 році вступив у довгу фазу структурної перебудови, деяку нову макроінноваційну хвилю, у фазу глобалізації та фазу повсюдної зміни політичної, соціальної й економічної структури суспільства, системи управління і нового способу життя «глобальної людини».

Глобалізація – це «процес, що охоплює три стадії еволюції економічної системи, які викликані факторами виробництва, інвестиціями та інноваціями; в той же час, вона є періодом інституціоналізації світової економіки у глобальній формі або періодом переходу до постіндустріальної стадії розвитку – стадії досягнення нової якості життя (передусім, на інноваційній основі). Важливим моментом глобалізації є адаптація» [6, с. 88].

Інноваційна глобалізація ставить перед країнами складні проблеми адаптації до динамічного процесу соціально-економічної модернізації. Глобалізація в інноваційній сфері проявляється, насамперед, у зростаючій частці іноземного фінансування наукових досліджень у більшості розвинених і нових постіндустріальних країн, у створенні все більшої кількості науково-дослідних підрозділів ТНК у сприятливих регіонах [6, с. 71].

Так, американські ТНК відкрили за кордоном більше 200 дослідних лабораторій у таких країнах як Канада, Японія, Німеччина. Країни ЄС з метою досягнення світового лідерства розбудови динамічної економіки, заснованої на знаннях, об'єднали свої національні інноваційні системи в єдину мережу, сформувавши новий світовий економічний центр. Такий центр дозволяє зосереджувати фінансові ресурси за основними напрямками науково-інноваційної діяльності, створити досконалий податковий механізм та стимули щодо розробки і виробництва інноваційної продукції [7, с. 84].

Основою інноваційної глобалізації слугує модель колективних інновацій, яка формується світовим співтовариством, що охоплює групи інноваторів, інститутів-організацій і установ інноваційного розвитку та механізми їх узгоджених дій (інститут узгодження).

З позиції інституціоналізму під інноваційною глобалізацією, ми пропонуємо розуміти процес формування міжнародних інноваційних мереж, що долучаються до колективного створення різних інновацій з врахуванням потенціалу технологій, техніки, знань й компетенцій та таких, які взаємодіють у своєрідному інституціональному середовищі, для якого притаманний процес узгодження формальних і неформальних норм, правил, законів, механізмів, взаємовідносин між НІС, ринками інновацій та інституційними одиницями щодо спільної інноваційної діяльності. Окрім того, інноваційна глобалізація характеризується формальними і неформальними взаємозв'язками через між-організаційні або міжособистісні інноваційні мережі та хаби.

Інноваційна глобалізація дає змогу різним інноваційним економікам не просто кооперуватися, а вступати в колаборативні відносини. Вони (інноваційні економіки) інтерактивно обмінюються явними і неявними знаннями, формуючи спільне бачення щодо заходів адаптації динамічного (гіперзмінного) середовища. Завдяки такому баченню учасники інноваційних мереж і хабів, іннотехів можуть приймати більш ефективні рішення в порівнянні з індивідуальними (механізм колективної фільтрації), а також ефективно об'єднувати зусилля для спільного створення нових благ (механізм колективного створення інновацій). При цьому, спільне бачення постійно корегується під час взаємних узгоджень, формуючи основу для генерування інновацій в безперервному режимі. Синергія взаємодії, цьому виникає, надає глобальній інноваційній мережі та глобальному співтовариству здатності до саморозвитку [2, с. 15].

Слід додати, що з позиції інституціоналізму американські вчені А.-М. Томсон (А.-М. Thomson) і Дж.-Л. Перрі (J.-L. Perry) описують феномен колаборації як «процес формальних і неформальних узгоджень між автономними акторами, під час яких утворюються спільні правила й інститути-структури, які регулюють взаємодію та способи діяльності учасників, вирішуються задачі, що їх об'єднують; до того ж норми і правила діляться між всіма учасниками, приносячи їм взаємні вигоди» [8, с. 23].

Завдяки виробничим агломераціям (зосередження промислових вузлів на певних територіях) та мережевим інноваційним системам країн, утворюються глобальні інноваційно-ціннісні ланцюги, що забезпечують глокалізацію ресурсообороту. Саме глокалізація, як діалектичний процес взаємодії локального і глобального, це не лише зміщення глобальних проце-

сів на рівень локальних (тобто їх локалізація, наприклад, формування окремих національних стандартів в інноваційній економіці за міжнародним зразком), але і вихід локальних процесів на глобальний рівень (їх глобалізація, тобто перетворення в глобальні процеси) [9].

Природні процеси інноваційного розвитку спрямовані як на, інноваційну глобальність, так і на інноваційну локальність. Глокалізація, при цьому, призводить до того, що інноваційна «глобальність виявляється не якимось одномірним простором, а транслокальністю, стаючи мірою зростаючого зближення полюсів» [10, с. 111] інноваційної глобальності й інноваційної локальності. Відповідно економічна категорія «інноваційний глокалізм» характеризуватиме стратегію поєднання глобальних і локальних інноваційних інтересів та орієнтирів в економіці, в рамках девізу Римського клубу «Мислити глобально, діяти локально».

Характерними особливостями інноваційної глокалізації є всепроникність, миттєвість, багаторівневість, зворотність інформаційних і енергетичних зв'язків від інноватора до планетарного рівня. Глокалізація охоплює великі та різні за характером регіональні макроструктури (наприклад ЄС, АТЕС, НАФТА), а також різні міжрегіональні відносини, і окрім того, внутрішню структуру кожного окремого макрорегіону та регіональні мікроструктури всередині країн [10, с. 112].

Україна поступово долучається до інноваційної глобалізації через міжнародне співробітництво та взаємовідносини на базі реалізації Рамкових програм. 20 березня 2015 року ЄС підписав з Україною угоду про її участь в Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020». Діяльність, в рамках даного напрямку, націлена на зміцнення і розширення переваг наукової бази ЄС та консолідації Європейського дослідного простору для того, щоб наукові дослідження та інноваційна система в Європі були конкурентоспроможними в глобальному масштабі. Бюджет програми складає €80 млрд. Цей проект відкриває для українських вчених нові можливості. Вони на рівні з європейськими колегами, зможуть претендувати на «грантовий гаманець» і фінансувати власні наукові та інноваційні розробки. Розподіляє і надає гранти Європейська дослідницька рада (ERC).

Завдяки програмі «Горизонт-2020» Україна увійшла до 11 провідних наукових країн світу, які визначені стратегічними партнерами ЄС. Вступний внесок України має пільгу в розмірі 90%, а це дає змогу українським вченим долучатись до міжнародного наукового проекту [11, с. 18].

Відповідно до даної програми, українські науковці мають право подавати заявки для участі у програмах мобільності та отримувати стипендії із загальним фінансуванням близько €6 млрд. В попередній угоді – Сьомій Рамковій програмі,

Україна взяла участь у 126 наукових проектах на загальну суму фінансування €26,5 млн.

Окрім активно працюючої Європейської дослідницької ради, до реалізації даного проекту залучений потужний європейський інститут – «Європейська мережа підприємств». Зі сторони України такою інституційною структурою є «Національний інформаційний центр зі співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій». Даний інститут в рамках проектів IncoNet EaP та IncoNetCA долучався до розробки грантової схеми для розширення участі представників країн Центральної Азії та Східної Європи в інформаційних доходах ЄС з темою, орієнтованою на пріоритетні напрями програми «Горизонт-2020». На рівні Міністерства освіти і науки України питаннями наукового співробітництва з іншими країнами займається Управління міжнародного співробітництва та європейської інтеграції. Всі спільні проекти України і ЄС регулюються документом – «Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво» [12].

Сьогодні ми вже спостерігаємо активну роботу окремих інститутів інноваційного розвитку та ВНЗ в напрямі міжнародної наукової співпраці в сфері інновацій. Так з січня 2014 року на базі Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка вже розпочав роботу Національний контактний пункт (НКП) програми «Горизонт-2020» за напрямом «Безпечна, чиста та ефективна енергія».

Програма «Горизонт-2020» є фінансовим інструментом реалізації флагманської ініціативи ЄС з метою зміцнення конкурентоспроможності Європи у глобальному вимірі, її економічного зростання та створення нових робочих місць. «Горизонт-2020» об'єднує Рамкову програму з досліджень та інноваційного розвитку (РП), Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій (СІР) та Європейський інститут інновацій та технологій (ЕІТ).

НКП Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка «Гори-

зонт-2020» входить до Національної мережі контактних пунктів (НМКП). Основною метою його роботи за напрямом «Безпечна, чиста та ефективна енергія» є сприяння в отриманні інвестицій для виконання наукових робіт з актуальних для ЄС проблем. Національні контактні пункти, як інститути, є унікальним інструментом, тому що саме вони дають можливість науковцям реалізувати свій потенціал через участь у проектах, що фінансуються ЄС.

Ефективність управління динамікою інноваційних процесів постіндустріального суспільства має забезпечити синергетичний ефект дії основних принципів нової парадигми, які з позиції інституціоналізму в рамках принципу SMART представлено на рис. 1. SMART – є мнемонічною (мистецтво запам'ятовування) абревіатурою, що використовується в проектному управлінні для визначення цілей та постановок задач (вперше використання терміну згадується в роботах П. Друкера).

Вказані на рисунку 1 принципи регулювання інноваційного підприємництва в межах національної економіки варто доповнити принципами відкритості, універсальності, співробітництва «на рівних» та глобальності. Прозорість і відкритість (розкриття інформації) складає базу синергії й основу інноваційної економіки постіндустріального суспільства [1, с. 64].

Співробітництво «на рівних» – це метод, що дозволяє продемонструвати переваги синергії. Він дає змогу учасникам зберегти свободу та приймати участь в подальших дослідженнях і розробках з іншими інноваційними суб'єктами. Метод співробітництва «на рівних» успішний в тому, що він використовує самоорганізацію – метод виробництва, що працює на вирішення ряду задач.

Сьогодні західні компанії, відкриті до зовнішніх ідей і людського ресурсу, набагато результативніші ніж компанії, що розраховують виключно на власні ресурси та здібності. Для розвитку глобального співробітництва в сфері інновацій, в останнє десятиліття активно застосовують on-line системи обміну. Метою

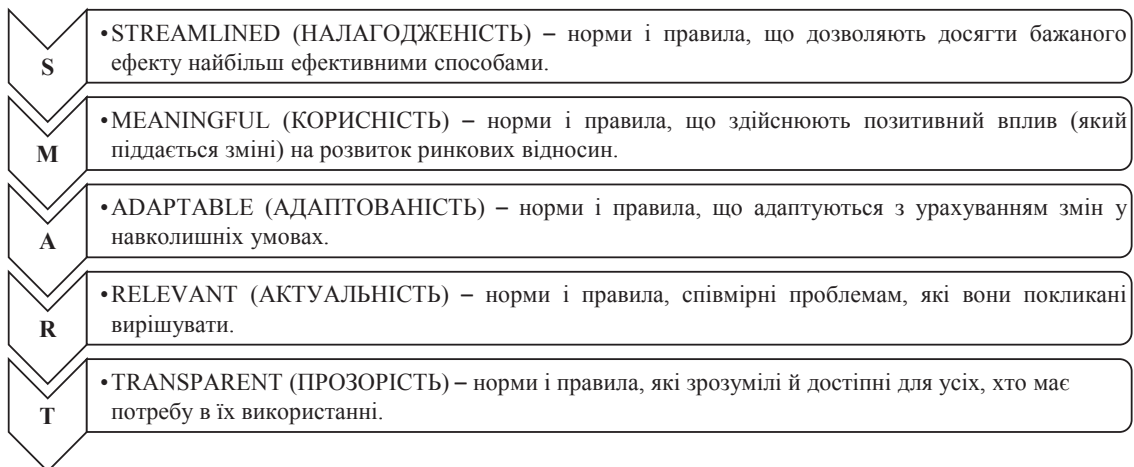

Рис. 1. Регулювання інноваційного підприємництва з позиції інституціоналізму в рамках принципу SMART в умовах глобальних викликів [13, с. 25]

компаній, що володіють мережами трансферних технологій є допомога продавцям і покупцям технологій всього світу в знаходженні одне одного з допомогою web-сайтів та забезпечення для них повного набору послуг по оцінці й ліцензуванню технологій [1, с. 66].

Глобалізаційні процеси в інноваційній сфері знаходяться в тісному зв'язку з процесами національної самоідентифікації. Прагнення до національного самовиразу є потужним стимулом інноваційного розвитку в умовах інформаційної відкритості та інтенсифікації загального процесу в світі.

Становлення інноваційного мислення в національній свідомості є захисною реакцією українського суспільства проти деструктивного впливу глобальних сил. Деградація національного виробництва, поява нових моделей поведінки та проникнення культурних особливостей інших держав, є факторами, що викликають несприйняття урядом країни і суспільством.

Економіка таких країн може бути «закритою» для інновацій (прикладом є економіка Республіки Білорусь). Відтак, впливає нова та складна місія, що стоїть перед глобальними інститутами – врегулювання конфлікту інтересів, розв'язання проблеми національної інноваційної відчуженості, долучення до наднаціональних інституцій, реалізація принципу партнерства в програмах інноваційного розвитку.

Ми вбачаємо реалізацію інституціоналізації інноваційної глобалізації в проходженні декількох етапів, що представлені на рисунку 2.

Сьогодні одним із інструментів, що здатний швидко та ефективно ініціювати процес сприйняття і пошуку інновацій як малими, так і великими бізнес-структурами, є створення on-line співтовариств з питань пошуку та обміну технологіями. В більшості розвинутих країн світу вже створені або державні портали «відкритих інновацій», або портали приватних венчурних підприємств.

Інтернет-портали «відкритих інновацій» максимально розширюють інформаційну базу підприємств сфери інновацій та полегшують пошук потрібної інформації. Після її аналізу, оцінки та можливого виявлення невідповідності, інформація надходить до різного роду блоків прийняття рішень. Там формулюються та вносяться потрібні зміни в короткострокових і довгострокових планах інноваційної діяльності підприємства. В кінцевому підсумку формується пакет потрібних інновацій як внутрішніх, так і зовнішніх, отриманих з допомогою «відкритих інновацій» [14, с. 97].

Недарма одним із основних напрямів Рамкової програми ЄС «Горизонт–2020» є розвиток європейської науково-дослідної інфраструктури (включаючи електронну інфраструктуру) до 2020 року, яка в подальшому сприятиме інно-

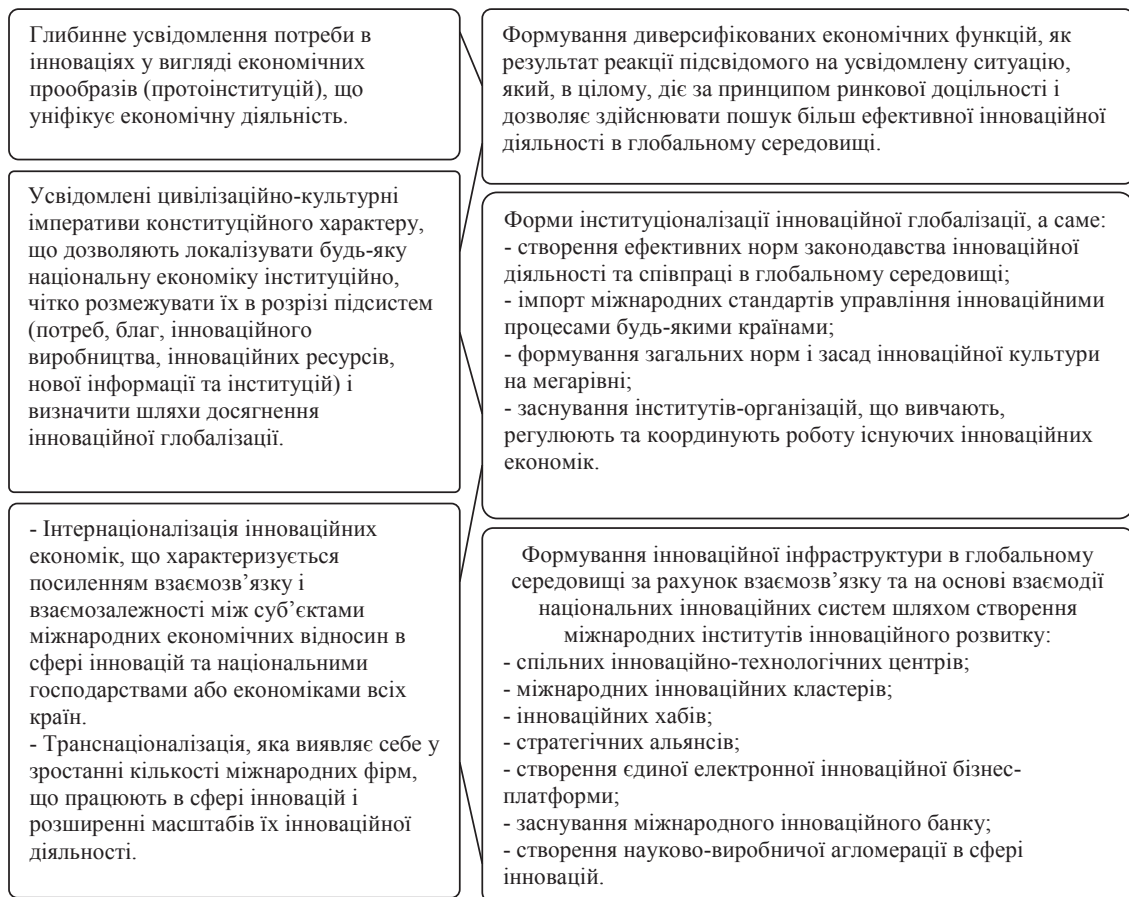

Рис. 2. Інституціоналізація інноваційної глобалізації (розробка автора)

ваційному потенціалу та доповнюватиме політику міжнародного співробітництва ЄС.

Європейський підхід до науково-дослідної інфраструктури досяг значного прогресу після ефективної роботи Європейського Стратегічного Форуму з Проблем Наукової Інфраструктури (ESFRI) та ініціювання ним «дорожньої карти» з питань інтеграції та відкриття національних науково-дослідних установ і розвиток електронної інфраструктури, що лежить в основі цифрової інфраструктури Європейського дослідного простору.

За мету цифрової інфраструктури ставиться підтримка партнерських відносин між відповідними директивними інститутами і фінансуючими інститутами, картографії та моніторингу для прийняття рішень, а також діяльність в галузі міжнародного співробітництва у сфері інновацій. Враховуючи запропоновану сьогодні урядом та президентом України програму «Електронне урядування», як «ключ» до демократизації, децентралізації і побудови інноваційного суспільства й проти бюрократизації і корупції, вважаємо за доцільне розроблення електронної бізнес-платформи інновацій.

Такого роду платформу можна покласти в основу формування українського on-line ринку інновацій. Вона дасть змогу провести «демонтаж економіки» України в напрямі її інноваційності. Природні зрушення, які спостерігаються вже сьогодні, в інформаційно-комунікаційній сфері, створюють сприятливі умови для організації on-line ринку інновацій, його правового та економічного регулювання, встановлення стратегічно вигідних правил гри.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Успішною інноваційна глобалізація може стати лише за наявності фактору довіри між національними інноваційними системами різних країн. Наявність просторової узгодженості, злагодженості дозволить вибудувати ефективну взаємодію та об'єднати новаторів, інноваторів та консерваторів з різних галузей знань для обговорення конкурентних переваг і недоліків окремих країн, для розробки ідей та стратегій інноваційного розвитку.

Незважаючи на масштабність наукових здобутків, що вже є наявними, все ж важливо, в майбутньому, провести дослідження спрямовані на вивчення роботи закордонних інноваційних хабів, іннотехів та хакатонів, з тією метою, щоб на базі цього пізнання сформувавши новий господарський порядок – інституціональний лад української економіки інноваційного типу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Благов Е. В. О новой парадигме постиндустриального общества и экономической значимости нравственности /

- Е. В. Благов, В. А. Проскуряков // *Инновации*. – 2011. – № 12 (158). – С. 61–67.
2. Катков Д. Д. Институциональная среда глобализированной экономики: развитие сетевых взаимодействий / Д. Д. Катков, В. Е. Малыгин, Н. В. Смородинская; науч. доклад под ред. Н. В. Смородинской. – М.: Ин-т экономики РАН, 2012. – 45 с.
3. Нейсбит Д. Мегатренды / Д. Нейсбит. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380 с.
4. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень / Т. В. Кальченко; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
5. Greenspan Alan. The Age of Turbulence [Audiobook] / Greenspan Alan. – [London]: Penguin, 2007. – Mode of access: <http://supershara.com/viewtopic.php?t=216604>. – Title from screen. – Date of treatment: 22.01.2015.
6. Глобальна економіка: навч. посіб. / П. П. Мазурок, Б. М. Одягайло, В. В. Кулішов, О. М. Сазонец. – Львів: Магнолія 2006, 2009. – 208 с.
7. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / Л. І. Федулова [та ін.]; ред. Л. І. Федулова; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К.: [б.в.], 2007. – 472 с.
8. Thomson A. M. Collaboration Processes: Inside the Black Box / A. M. Thomson, J. L. Perry // *Public Administration Review*. – 2006. – Vol. 66, № 1. – P. 20–32.
9. Глокалізація [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія: веб-сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Глокалізація>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.07.2014.
10. Кожевников Н. Н. Глокализация: концепции, характерные черты, практические аспекты / Н. Н. Кожевников, Н. Л. Пашкевич // *Вестник Северо-Восточного федерального университета им. М. К. Аммосова*. – 2005. – Т. 2, № 3. – С. 111–115.
11. Краус Н. М. Співробітництво між Україною та ЄС і його вплив на процес інституціоналізації інноваційної економіки [Електронний ресурс] / Н. М. Краус // *Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю в умовах європейської інтеграції України: тези доп. II Міжнар. наук.-практ. симпозиуму, (24 квіт. 2015 р.)*. – Електрон. текст. дані. – Львів: Вид-во Львівська політехніка, 2015. – С. 18. – Режим доступу: <http://science.lp.edu.ua/puzmd/puzmd-2015/tezi-podani-nasimpozium>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.05.2015.
12. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Ukraine_EU/ugod1.pdf. – Назва з екрана. – Дата публікації: 11.02.2003. – Дата перегляду: 30.03.2015.
13. Ведение бизнеса 2014: «Понимание регулирования деятельности малых и средних предприятий». Сопоставительные данные об условиях регулирования предпринимательской деятельности по 189 странам. / Всемирный банк. – Вашингтон: Группа Всемирного банка, 2013. – Вып. 11. – 35 с.
14. Джазовская И. Н. Роль корпоративных интернет-порталов в обеспечении восприимчивости предприятий к инновациям / И. Н. Джазовская, И. Г. Хохлова // *Инновации*. – 2010. – № 7 (141). – С. 96–99.